

משה חיים פלח

בענין אמר לו עבור על דברי תורה

הותרה הרצועה לאביו לזוהו לו לטמא וכדומה להציא לו גזלות לכבדו ולא מקרי רשע בכך דאינו מזוהו כלל לעבור עבירה כי התורה התירה לזה לטמא למען קיום מצות כיבוד אב וממילא מזוהו דבר המותר עכ"ל, וז"צ דברי היראים והסמ"ג דנקטי דלולי סברא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין הוי חשיב רשע צמה דמזוהו לעבור עבירה, והרי אית ליה היתרא דעשה דוחה לא תעשה.

וראה דהנה יעוין ברשב"א צביצה (ט) הקשה למאי דס"ד דאחי עשה דכיסוי הדם ודחי לא תעשה דיום טוב דא"כ אמאי אסור לכתחילה לשחוט והא בשעת שחיטה לאו מידי קא עביד ובהתירא קא שחיט ולבשר דשחיט יחפור ויכסה דאחי עשה ודחי את לא תעשה, ותיריך הרשב"א וז"ל וי"ל כיון דלכסוף אי אפשר לו לכסות אלא צדיחוי הלאו לכתחילה לא ישחוט שהרי זה כמתכוין לצטל לא תעשה, והראיה מההוא דאישתפוך חמימי קודם מילה (עירוין ט) ולא שרינן להחם ולא אפי"ן שבות דאמירה לגוי לדעת אביו, ועל דעת הרי"ף ורז"ה ז"ל לכ"ע אסור לגוי להחם דשבות שיש בו מעשה הוא וכמקנת נוסחי דגרסינן החם בהדיא, והחם נמי לא אמרינן זיל אחיס, ואם

יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבין בכבודי מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל לי וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי דחי לא לאו דמחמר כו' והנה ביראים (סי' רכ"א) הקשה וז"ל ובאלו מציאות יכול אמר לו אביו ואמו חלל את השבת יכול ישמע לו ת"ל ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבים בכבודי, יש לתמוה למה לי קרא לזה חיפוק ליה מעמך בעושה מעשה עמך, ויש לתרץ דלא מקרי רשע אלא בשעשה מעשה על המצוות, ובדיבור לא מקרי רשע דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין ולא מצינו עונש בתורה אלא למסית בלבד עכ"ל וכ"ה בסמ"ג (עשין קיט) והעתק בהגהות מיי" (פ"ו מממרים ה"א) וז"ל מכאן למדנו שבדבור אין נחשב רשע דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין שאם היה נחשב רשע בדבור פשיטא שלא ישמע לו ולא היה צריך פסוק לזה ולא מצינו עונש בדבור אלא למסית בלבד ספר המצוות עכ"ל.

ובחי' הגרע"א (ב"מ ז) הביא דבריו וכתב וז"ל ותירושו שם אינו מובן לי כראוי^א, והיה נ"ל בפשוטו כיון דאם הדין דעשה לכבוד דוחה ל"ת

^א ג"ב נראה דקשיא ליה דמאי שייך לדון הכא סברא דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין, כיון דאחינן לדון דהיה הדין דעדל"ת הרי מחויב לשמוע אביו, ואם איתא דאף במקום דעדל"ת אחתי ראוי לדונו לרשע, באמת ראוי לדונו לרשע [אלא דלכא"ה הוי גלגל החוזר, דאחר דנימא דחשיב רשע ואין מחויב לכבדו שוב דהדר טעמא דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין ושוב אינו רשע].

ויעוין ציד רמ"ה (פנהדרין כ"ט) דלידד דהא דאמרינן אין טוענין למסית ל"ה דוקא במקום לעבודה זרה, אלא בכל שלים לדבר עבירה נהי דאם טען טענה דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין פטור אך אי לא טען לא טענין ליה וחייב המשלח יעו"ש, ולכאורה לפ"ו אזיל חי' היראים, אך דברי הרמ"ה מחודשים מאוד ויעו"ש דנתקשה דהא בכ"ד פרכי' והא אין שלים לדבר עבירה ולא משני דלא טענין יעו"ש.

דבשעה דעובר על הלאו נמי הוי מחמת אציו [וכאונס את חצירו לעבור איסור, דאף דלעובר איכא היתרא דפיקו"נ, ודאי דהאונסו עובר איסור] ויש להאריך עוד בזה.

והנה יעוין במאירי בסוגין שכתב וז"ל תניא יכול אמר לו אציו הטמא והוא כהן או שאמר לו אל תחזיר אצדה יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואציו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי ואפילו במקום כבוד כגון שהיה לאציו אצדה צבית הקצרות ואמר לו הטמא ליכנס שם להשיב אצדתי או שאמר לו להביא לו פירות משם או שהיתה אצדת אחרים לפניו והאב צריך לאכול ואומר לו הכן לי לאכול ואל תשיב אצדה ללא אחי עשה דכבוד למידיחי לאו דלא יטמא ולא תוכל להתעלם אף על גב דאיכא הכשר מזה וצורך לאציו צדק, שאם אין כאן אצלו שום צורך אלא דלעצורי לחוד קא מיכוין לא אינטריק קרא דהא רשע הוא ואיקרי כאן נשיא צעמך בעושה מעשה עמך עכ"ל, ומבואר בדברי המאירי דכל היכא דכוונתו להעביר את בנו על האיסור, ודאי דמיקרי רשע, ואף דאינו אלא דדיבורא בעלמא, ואף דבגונא דמנאווהו להנאתו נראה מדברי המאירי דלא חשיב רשע, ולכאורה היינו כסדרת הגרע"א דכיון דעשה דוחה לא תעשה לא הוי עבירה, מ"מ **היכא דכוונתו להעבירו על המנאות, הרי הוא רשע ואסור לצדו**, דכיון דזוהי כוונתו להחטיא את חצירו, הרי הוא רשע, וכן לא אמרינן בזה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, כיון דמ"מ איהו מתכוין להשפיע על ישראל לחטוא.

ויעוין בקונטרס דברי סופרים להגר"א (סי' א') דביאר דעיקר רשעותו של **צלעם** היתה צמה דלא היה אכפת ליה מרצון ה' וזוהי רשעותו יעו"ש [וגם בסופו נענש על שיעץ להחטיא את ישראל].

איתא ימול דבשעת מילה לאו מידי עביד ובהיתרא מהיל ולאחר מילה הוי ליה תינוק מסוכן אלא חמין ויחמם אפי ע"י ישראל, אלא ודאי כדאמרן דכל שהוא עושה על דעת שידחה הלאו לצסוף ואי אפשר לו צלאו הכי הרי זה כדוחה אותו בתחלה עכ"ל, ומבואר לכאורה בדברי הרשב"א דאסור להכניס עצמו לדחיה דעשה דוחה לא תעשה, ודימה לדין מכניס עצמו לפיקו"נ [ויש לעיין בלשון הרשב"א "כמתכוין לצטל לא תעשה" "עושה על דעת שידחה הלאו לצסוף" ואכמ"ל].

וביאור הדברים צפוטו, דס"ל דהיתרא דעשה דוחה לא תעשה אינו אלא דין דחיה בעלמא, דע"ס האיסור נאמר אף במקום העשה, אלא דהעשה עדיף ודחי ליה [וכשיטת הרמב"ן ודלא כרנ"ג] ולהכי אסור להכניס עצמו לכתחילה לדחיה [ויסוד האיסור להכניס עצמו לפיקו"נ נתבאר בכ"ד דיסודו מתביעת דין האיסור, דכיון דליכא בזה היתר בע"ס החפלא דאיסורא אלא היתר גבול צבד, וע"ס המעשה אכתי הוי מעשה דאיסורא, הרי דין האיסור תובע שלא יכניס עצמו לזה, ואף דאינו עובר בע"ס הלאו ממש, וז"ל דה"נ במקום עדל"ת לא הותר ע"ס החפלא דאיסורא, ויעוין במשנ"ת בדברי המאירי (סי' ב) ויעוין באחריו דדנו אי במקום עדל"ת דאיסורי כוונה כאלמנה מן האירוסין אי הוי הולד חלל ואכמ"ל].

ומעתה נראה לבאר דברי היראים והסמ"ג, דנקטי דאף אי עשה דוחה לא תעשה, מ"מ אי אמר לו אציו לעבור על דברי תורה הוי רשע [אי לאו דאין נעשה רשע דדיבור] דהרי אינו אלא היתר גבול, אך ע"ס המעשה הוי חפלא דאיסורא, וכשם דאסור להכניס עצמו להיתרא דעדל"ת, כ"ש דאסור להכניס חצירו, וחמיר טפי דמכניס עצמו בשעה דעובר על הלאו כבר א"א לפטור עצמו מן העשה, משא"כ הכא